

Дудко П.М., к.е.н., Сом Я.В., магістр

Київський національний університет технологій та дизайну

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА В РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Анотація. Проаналізовано розвиток туристично-рекреаційної галузі України, виокремлено головні тенденції та перспективи, запропоновано рекомендації для забезпечення подальшого прискорення розвитку цієї галузі.

Ключові слова: економічна діяльність; туризм; рекреаційний туризм; потенціал; кон'юнктура ринку; рекреаційні ресурси; матеріально-технічна база.

Дудко П.Н., к.э.н., Сом Я.В., магистр

Киевский национальный университет технологий и дизайна

РАЗВИТИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ПРЕДПРИЯТИЯ В рекреационной сфере

Аннотация. Проанализировано развитие туристско-рекреационной отрасли Украины, выделены основные тенденции и перспективы, предложены рекомендации для обеспечения дальнейшего ускорения развития этой отрасли.

Ключевые слова: экономическая деятельность; туризм; рекреационный туризм; потенциал; конъюнктура рынке; рекреационные ресурсы; материально-техническая база.

Dudko P., Som Ya.

Kyiv National University of Technologies and Design

DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL ENTERPRISE IN RECREATIONAL SECTOR

Abstract. The development of the tourist and recreation industry in Ukraine is analyzed, main tendencies and perspectives are outlined, recommendations are proposed for further acceleration of development of this branch.

Keywords: economic activity; tourism; recreational tourism; potential; market contour; recreational resources; material and technical base.

Постановка проблеми. Туризм характеризується як один з видів економічної діяльності, що стрімко і динамічно розвивається, випереджаючи за темпом зростання доходів від нафтовидобутку і автомобілебудування. На початку XXI ст. у сучасному світі сформувалося нове ставлення до туризму – для багатьох це вже не розкіш а природна необхідність. В деяких європейських країнах навіть сформувалося таке поняття, як «право на туризм», що відображено в Глобальному етичному кодексі туризму, прийнятому Всесвітньої туристичної організації. Український туризм з року в рік працює динамічне та прибуткове, нарощує обсяги виробництва товарів і послуг, підвищує якість і культуру обслуговування. Розвиток даної галузі сприяє підвищенню стану економіки, надає нові робочі місця, задовольняє потреби відпочиваючих. Значення екології в рекреаційній сфері є досить важливим. По скільки, якщо ми не будемо піклуватися про наше довкілля, то згодом, більшість рекреаційних міст, перетвориться в купу сміття. Тому питання екології стоїть на першому місці.

Аналіз останніх публікацій та невирішена частина проблеми. На сьогоднішній день є багато праць науковців, що займаються проблемами рекреаційного розвитку, зокрема В.І. Биркович, В.Ф.Кифяк, В.А. Матеш, О. Орлов, В. Сафігуліна, Д.М. Стечено, Г. Уварова, С.А. Харічков, В.І. Цибух, С.Ю. Цьохла. Розвиток рекреації та туризму, як відомо, визначено одним із пріоритетів соціально-економічного зростання держави, вагомим чинником стабілізації та структурної перебудови національної економіки. На підтвердження цієї тези достатньо навести факти щодо визначення пріоритетів розвитку країни у Державній стратегії, регіонального розвитку на період до 2015 р. (постанова КМ України №1001 21.07.2016 р.) – «розвиток курортно-рекреаційної сфери»). Проблема досить поширена на території України. Вона ніяк поки не вирішується, таким чином все більше би забруднюємо

навколишнє середовище і знищуємо природу. Якщо не запобігати припинення забруднення нашої країни, то ми втратимо багато визначних місць.

Метою даної статті є: розкриття суті екологічного підприємства в рекреаційній сфері, основних передумов його розвитку; визначити проблеми та перспективи розвитку рекреаційного туризму в Україні як одного із видів підприємницької діяльності..

Результати дослідження. Відомо, що на сьогодні рекреація та туризм є одним з найприбутковіших видів бізнесу у світі. Цей сектор останнім часом стає дедалі важливішим у структурі національних економік, і розвивається дуже швидкими темпами, в країнах що надають розвитку рекреації та туризму пріоритетного значення, ця сфера послуг зростає набагато швидше, стаючи не тільки дедалі значимішою частиною національних економік, але й найважливішим наповнючем державної скарбниці. Отже, цілком природно, що рекреація і туризм не можуть бути пріоритетною сферою перспективного розвитку будь-якої сучасної держави, якщо вона має необхідний для цього природо-ресурсний потенціал та здатна забезпечити для досягнення цієї мети підвищення інвестиційної активності, реалізацію стратегічного сценарію підвищення конкуренто здатності рекреації і туризму як сектору національної економіки на внутрішньому та міжнародних ринках рекреаційних та туристичних послуг. Важливе значення для розвитку як міжнародного, так і внутрішнього туризму мають туристичні ресурси, які є основною метою подорожей. За цих обставин вони зумовлюють і визначають найважливіші економічні показники туризму, такі, як кількість туристів, ціни на послуги, географію подорожей, їх сезонний розподіл, тривалість перебування та ін. За своїм туристично рекреаційним потенціалом Україна має всі можливості стати туристичною державою світового рівня. Розширення міжнародних зв'язків відкриває нові шляхи для просування національного туристичного продукту на світовому ринку, залучення до світового інформаційного простору, передового досвіду організації туристичної діяльності. Геостратегічна роль України як з'єднувальної ланки між північчю і півднем Європи, між Європою і країнами Кавказу очевидно. Демократичний вибір і послідовність у проведенні реформ, активний розвитку двох- та багатостороннього співробітництва як з усіма європейськими державами, так і з проведеними інституційними структурами та економічними об'єктами. Україна відкрита і для міжнародного туристичного співробітництва, але повною мірою віддзеркалює загально європейські інтеграції політичної та соціально-економічні процеси, враховуючи основні загально-національні пріоритети. Входячи з національних пріоритетів міжнародна туристична політика України багатовекторна, реалізується на засадах економічної доцільності та взаємовигідної співпраці з конкретною країною або регіоном, враховує особливості певного туристичного ринку.

Під туристичними ресурсами розуміють сукупність природних та штучно створених людиною об'єктів, що мають комфортні властивості та придатні для створення туристичного продукту. Як правило, наявність туристичних ресурсів визначає формування туристичного бізнесу в тому чи іншому регіоні. Україна володіє багатими природно-кліматичними, культурно-історичними та національно-етнографічними ресурсами, які створюють передумови для розвитку багатьох видів туризму. Більшість регіонів України має туристичні ресурси, які відносяться до всіх трьох груп, що має можливість виходу на туристичний ринок з приваблюючими туристичними пропозиціями. Рекреаційні ресурси – природні й антропогенні геосистеми, тіла та явища природи які мають комфортні властивості і споживчу вартість для рекреаційної діяльності і можуть бути використані з метою відпочинку та оздоровлення людей у певний час та за допомогою існуючих технологій і матеріальних можливостей.

Рекреація – розширене відтворення сили людини (фізичних, інтелектуальних та емоційних) або діяльність, спрямована на відновлення продуктивних сил людини. В Україні значну частину природного потенціалу складає: рекреаційні ландшафти (лісові, приморські, гірські), оздоровчі ресурси (мінеральні води та лікувальні грязі), природно-заповідні об'єкти(

національні природні та регіональні ландшафтні парки, біосферні заповідники, парки-пам'ятники, садово-паркового мистецтва тощо), території історико-культурного призначення (пам'ятники архітектури та містобудування, історико-архітектурні заповідники та ін.).

Це унікальні ресурси для перспективного розвитку туризму, зон рекреації і курортів та найбільш збережена частина природного довкілля. Площа освоєних та потенційних рекреацій територій в Україні (без радіаційно забруднених) становить 12,8% території країни і розподіляється відносно до природних особливостей саме рекреаційних регіонів: Карпатський, Придністровський, Дніпровський, Донецька-Приазовський, Поліський, Причорноморський. При визначенні цих регіонів враховувалися наступні фактори: геополітичне положення (розташування території, наявність трудових ресурсів, транспортних комунікацій, джерел сировини, енергії, історія розвитку території, традиції та ін.), наявністю рекреаційних ресурсів, стан туристичної інфраструктури, попит на рекреацію та туризм, туристично-рекреаційна політика регіону Найголовнішим у ефективному використанні рекреаційних ресурсів є наявність туристичної інфраструктури. Це готелі, мотелі, будинки відпочинку, пансіонати, санаторії, заклади харчування, транспортні засоби, заклади для розваг, атракціони та ін. Тут доцільно відзначити що на початок 2017 в Україні налічується 1258 підприємств готельного господарства загальною кількістю 100,67 тис. міс. За формою власності вони розподіляються таким чином 40% перебувають у державній та комунальній власності, 57% – у колективній та 3% – у приватній.

Рис. 1. Розподіл підприємств за формою власності

Рекреаційні можливості України характеризуються також наявністю 33,04 санаторно-курортних та оздоровчих закладів різної відомчої підпорядкованості та форм власності, в тому числі: санаторії 487, санаторії-профілакторії – 357, бази та інші заклади відпочинку – 2017, пансіонати відпочинку – 235 будинки відпочинку – 38, пансіонати з лікуванням – 68, інші заклади – 104.

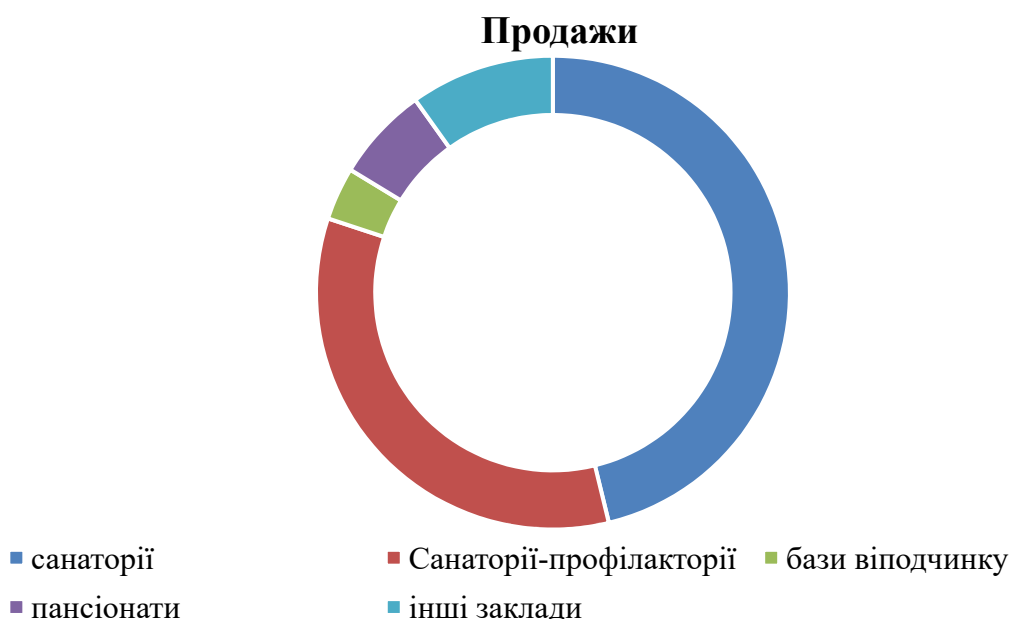

Рис. 2. Структурний поділ продажів між санаторно-курортними та оздоровчими закладами різної відомчої підпорядкованості

Природньо рекреаційні ресурси – природні та природно-технічні геосистеми, тіла, явища природи, які мають комфортні властивості для рекреаційної діяльності та можуть бути використані для її організації впродовж певного часу. Напрямок рекреаційної діяльності визначається рекреаційними і соціальними потребами суспільства, загальною культурою населення. Він пов'язаний з обсягом і характером відрізків вільного часу і потребує для реалізації особливих властивостей простору.

Рекреаційна діяльність – невід'ємна частина сучасного способу життя. Залучаючи у сферу цієї діяльності природні об'єкти, культурні комплекси, технічні системи та інші складові рекреаційного потенціалу, людина знаходить або формує, а суспільство розвиває особливі територіальні рекреаційні системи. Рекреаційні ліси становлять близько 10% усіх лісів державного лісового фонду. Фіто лікувальні ресурси обмежуються параметрами рекреаційного використання лісі, їхніми водоохоронно-захисними властивостями, цілющим впливом на організм людини і сприятливим санітарно-гігієнічним фоном для лікування, відпочинку, туризму.

Одним з найважливішим чинником лікувальної рекреації є наявність природних матеріальних вод. За існуючою класифікацією їх поділяють на 8 основних бальнеологічних груп: мінеральні води без специфічних компонентів та властивостей. Вуглекислі, сірководневі, залістисті та миш'якові, йодобромні, радонові, борвмісні та слабо мінеральні з високим вмістом органічних речовин. Практично в Україні виявлені та досліджені майже всі групи мінеральних вод. Найбільша кількість джерел мінеральних вод зосереджена в західній частині України, зокрема в Закарпатській області. Багато джерел в Луганській, Дніпропетровській, Полтавській, Рівненській областях. Є вони також в Івано-Франківській, Харківській, Житомирській, Венецькій, Хмельницькій, Київській, Черкаській, Донецькій та Запорізькій областях. Окремі джерела стали основою формування таких відомих курортів як Хмільник, Трускавець, Моршин, Немирів.

Досить значні в Україні запаси лікувальних грязей. Зосереджені вони головним чином у південних та південно-західних областях. На базі грязьових покладів функціонують найстаріші в Україні грязьові курорти – Бердянськ, Куяльник, Одеса тощо. У північно-західних областях поширені торфові грязі. Їх використовують на курортах Миргород, Моршин, Немирів, Черче тощо.

До головних проблем даної галузі слід віднести наступне по перше це відсутність належного інвестування та зацікавленості з боку держави; по друге це екологічні проблеми. Останній фактор є характерним, перш за все, у зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС 1986 р. більшість готелів, мотелів, кемпінгів, санаторіїв, баз відпочинку та туристичних баз будувалися за проектами що сьогодні не відповідають міжнародним стандартам. Мережа їх активно формувалася у період масового туризму, з інтенсивною експлуатацією та несвоєчасним капітальним і поточним ремонтом, що призвело до значного зносу цих будівель та оснащення. Але не тільки наявності інфраструктури, призначеної для туризму, недостатньо, їх необхідно розглянути в широкому значенні основні елементи якої повинні виконувати не тільки винятково рекреаційну функцію а й служити провідним фактором піднесення всього соціально-економічного життя країни.

В рекреаційній інфраструктурі, одне з ключових місць належить транспортній системі. Питання охоплює проблему транзитних перевезень, організацію залізничного сполучення, розвиток автомагістралей, повітряного, морського, річкового транспорту. Україна має розвинути мережу автомобільних доріг і залізниць, аеропортів, морських і річкових портів. Авіаційний, автомобільний, залізничний і річковий транспорт здатні забезпечити перевезення туристів з резервом транспортних потужностей на деяких видах транспорту.

Актуальною для України залишається проблема водопостачання і каналізація населених пунктів, і в першу чергу рекреаційних центрів. Проблема інфраструктурного облаштування території України може бути вирішена лише завдяки інвестування в її забудову великих коштів, в тому числі з боку центральної та місцевих влад, її розв'язання можливе лише в контексті практичних дій по економічному піднесенні країни.

Якщо говорити про стратегію і тактику формування рекреаційного комплексу, то першим принциповим моментом формування стратегії розвитку рекреації в регіоні є питання про офіційне визначення місця і ролі цієї галузі в економічній структурі, та відповідно, визначенню курсу практичних дій на різних рівнях управління. Розрахунки економічної доцільності прискореному використанню рекреаційного потенціалу, свідчать про те, що дана галузь повинна стати принаймні рівноправною сферою інтересів і сприяння органів державної влади. Вони мають встановити й визначити загальну стратегію дій (залежно від кон'юнктури ринку) та видний режим економічного сприяння індустрії відпочинку, впровадити територіально локалізовані економічні регламенти розвитку. Тобто державна політика повинна бути спрямована на формування сприятливого ринкового середовища для соціально-ефективного, економічно вигідного і екологічно допустимого розвитку рекреаційного бізнесу.

Другий принциповий момент визначення місця і ролі рекреаційної сфери в системі соціально-економічних пріоритетів територіального розвитку. З усіх потенціально можливих варіантів зазначаємо: 1) рекреаційна сфера, залишаючись у полі зору державних і представницьких органів влади, все ж розвивається як другорядна галузь, в основному функціонуючи за залишковим принципом; 2) рекреаційна галузь визнається пріоритетною сферою перспективного розвитку регіону з чітко визначною відносно неї політикою і програмою дій. Вона займає адекватне місце на всіх рівнях державного управління, що через різні форми сприяння стимулює підприємницьку активність у сфері рекреаційного бізнесу, залучення інвестицій, в тому числі й іноземних. При цьому рекреація розглядається в широкому аспекті розвитку, високі орієнтири якого можуть бути досягнуті через забезпечення належного рівня інфраструктури, підготовки кадрів, екологічної безпеки. В такому випадку вона дали б своєрідний поштовх практичним діям в інших сферах, безпосередньо з нею не пов'язаних.

Другий варіант, на думку автора і повинен стати основною стратегічною лінією державної політики рекреаційного освоєння областей України. При цьому слід виходити як з

соціальних, так і з чисто економічних критеріїв. Рекреаційна галузь має розглядатися як сфера задоволення важливих суспільних потреб, яка до того ж є ефективною в економічному плані і повинна поступово зайняти одне з провідних місць у територіально галузевій структурі регіону. Такий підхід до рекреації диктує тактику дій і зміст програми її розвитку, що повинна передбачати формування такого ринкового середовища, організацій, економічні і правові умови якого сприяли б розвитку бізнесу в цій сфері, вільній конкуренції продуцентів рекреаційних послуг у рамках встановлених екологічних норм і територіальних регламентів. Розвиток матеріально-технічної бази рекреації заложитиме від багатьох чинників: рекреаційної активності населення, зростання його доходів, коливання цін на путівки, темпів економічних реформ, впровадження української валюти та її конвертованості, насичення товарного ринку, лібералізації зовнішньо економічної діяльності та ін. Тому прогнозувати процеси в рекреаційній сфері на віддалену перспективу надзвичайно важко.

В найближчій період очевидно, зберігатиметься тенденція на зниження життєвого рівня населення. Зростання цін випереджатиме зростання доходів. Посиляться соціальні диспропорції між різними верстами населення. В цей період треба очікувати значного перевищення пропозицій послуг над реальним попитом на них. Основний контингент відпочиваючих становитиме найбільш матеріально забезпечена частина населення. Оскільки основну часті потенційних споживачів послуг санітарно-курортних засобів становлять люди похилого віку, а це переважно малозабезпечені верстви населення, то ймовірно зростання цін на путівки може відчутно знизити попит на лікування й оздоровлення в Трускавці, Моршині, Великому Любені, Немирові, на курортах Закарпаття. Тому актуальним залишається питання про державні дотації на санітарно-курортну сферу.

На найближчі роки, на думку автора, в основу рекреаційної політики треба покласти такі пріоритети: забезпечення «внутрішньої конвертованості» рекреаційних послуг шляхом підвищення їх якості та розширення асортименту, поліпшення умов обслуговування; обмеження нового будівництва рекреаційних об'єктів, реконструкція і модернізація діючих; концепція коштів та ресурсів на об'єктах інфраструктури. Вільні кошти туристських організацій на вигідних засадах доцільно вкладати в об'єкти, безпосередньо незв'язані з їх діяльністю (дороги, водопостачання і каналізація, зв'язок, служби сервісу тощо).

В перспективі ці інвестиції працюватимуть на туристичний ринок; організація приміських зон відпочинку. Оскільки існує значний нереалізований попит на оздоровлення і відпочинок в південних районах, доцільно створити умови для його задоволення в умовах регіону; з огляду на перспективу доцільною є організація виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції для задоволення потреб відпочиваючих у високоякісних продуктах харчування. Світовий досвід показує, що налагодження такої справи при міжнародній сертифікації продуктів і відповідній рекламі може послужити серйозним привабливим фактором і розширити ринок збуту рекреаційних послуг; активне залучення приватного сектору (особливо в гірській частині) до рекреаційного бізнесу. Це дозволило б значною мірою (в першу чергу, в «пікові» періоди) в питаннях про розміщення відпочиваючих та їх харчування. Для цього слід провести інвентаризацію приватного житлового фонду, укласти прямі договори з його власниками, обумовивши в них всі умови співпраці, види і якість послуг, що надаються; пошук оптимальних форм залучення іноземного споживача через створення відповідного сервісу обслуговування і надання рекреаційних послуг, що користується попитом на міжнародному ринку (наприклад, ліцензійне мисливство); створення сучасної інформаційно-маркетингової служби в сфері рекреаційного бізнесу, основні завдання якої полягають у вивченні та прогнозуванні попиту на рекреаційні послуги, і внесення відповідних ініціатив органами управління щодо забезпечення балансу між попитом і пропозиціями; формування банку ділових ідей та їх експертна оцінка; вивчення структури і напрямів турецьких потоків та їх прогнозувань;

вивчення міжнародного ринку рекреаційних послуг, активності і пропозиції зарубіжних партнерів тощо; підготовка висококваліфікованого персоналу у сфері рекреаційного бізнесу; налагодження потужної реклами, випуск високоякісного інформаційно-довідкового матеріалу.

Адже, реалізація наведених пріоритетів створить необхідні стартові умови для подальшого розвитку рекреаційної індустрії, що дозволить «відвернути» тенденцію до зниження попиту на лікувально-оздоровчі і туринські послуги, поступово розширити ринок їх збуту. Паралельно із цими процесами необхідно реалізувати ряд науково організованих засобів з метою забезпечення екологічно-допустимих масштабів, темпів і територіальних пропозицій розвитку рекреаційного комплексу.

Висновки та пропозиції. Адже, підсумовуючи наведене, можна зробити такі висновки. Україна має всі об'єкти передумови, щоб стати однією з передових рекреаційно туристичних країн світу, однак аналіз сучасного стану функціонування вітчизняної рекреаційної сфери свідчить про те, що ефективність її діяльності стримується через невіршеність низки проблем. Насамперед, це проблеми нормативно-правового забезпечення функціонування галузі, для вирішення яких необхідно внести відповідні зміни та доповнення до чинного законодавства; затвердження національних стандартів усіх видів рекреаційної і туристичних послуг. Основними напрямками формування ефективного механізму реалізації стратегічних завдань подальшого розвитку рекреаційно-туристичної сфери має бути: оптимально збалансовано державне та регіональне регулювання суспільно-економічних відносин у сфері організації та розвитку рекреації та туризму; забезпечення доступності санаторно-оздоровчих та рекреаційно-туристичних послуг для всіх верст населення; ефективна інвестиційна політика. Вирішення існуючих проблем названих у статті, та врахування існуючих перспектив розвитку рекреаційно-туристичної сфери України стане запорукою модернізації наявного рекреаційного та туристичного потенціалу держави, динамічного розвитку рекреаційно-туристичної сфери, забезпечення її сталої конкурентної спроможності серед стратегічно пріоритетних секторів національної економіки.

Список використаної літератури

1. Биркович В. І. Тенденції та перспективи розвитку туристично-рекреаційної галузі в Закарпатській області / В. І. Биркович // Стратегічні пріоритети (дар). – 2017. – № 2 (11). – С. 218–224.
2. Іванух І. Природно-ресурсний потенціал України і шляхи підвищення його використання / І. Іванух, Б. Данилишин // Економіка України. – 2016. – № 1. – С. 36–38.
3. Кифяк В. Ф. Рекреаційна спеціалізація як умова посилення конкурентоспроможності регіону / В. Ф. Кифяк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 2. – С. 157–161.
4. Кифяк В. Ф. Сфера рекреації та туризму як складова регіональної економічної системи / В. Ф. Кифяк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2017. – №1. – с. 116–119.
5. Матеш В. А. Україна запрошує на відпочинок / В. А. Матеш // Вісті з України. – 2017. – № 4. – С. 54.
6. Опанащук Ю. Я. Індустрія гостинності суть, зміст і характерні особливості / Ю. Я. Опанащук // Економіст. – 2018. – № 10. – С. 74.
7. Орлов О. Важливість курортно-рекреаційного комплексу зростає / О. Орлов // Економіст. – 2010. – С. 74.
8. Сафулліна В. Перспективи розвитку курортної галузі та рекреаційних територій в Україні / В. Сафулліна // Управління сучасним містом. – 2015. – № 12. – С. 88–94.
9. Стеченко Д. М. Наукові аспекти економічної діагностики природно-рекреаційного потенціалу регіону / Д. М. Стеченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 1. – С. 136–139.

10. Уварова Г. Рекреаційно-туристичний потенціал України / Г. Уварова // Географія та основи економіки в школі. – 2014. – № 2. – С. 29.
11. Хамініч С. Ю. Ефективність методів управління маркетингом у сфері туризму / С. Ю. Хамініч // Південноукраїнський правничий часопис. – 2013. – № 1. – С. 210–218.
12. Харічков С. К. Проблемні питання сталого розвитку рекреаціях та туризму в Україні / С. К. Харічков // Туристично-краєзнавчі дослідження. – 2016. – № 2. – С. 68.
13. Цьохла С. Ю. Активізація та розвиток інвестиційної діяльності в сфері курортно-рекреаційного господарства / С. Ю. Цьохла // Інвестиції: Практика та досвіт. – 2010. – № 22. – С. 6–10.